

TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA O'QUVCHILARNING IJODKORLIK KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

*Muhammadiyah Zarina Bahodirovna,
Termiz davlat universiteti "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrası
dotsenti*

Annotatsiya: Tasviriy san'atga qiziqadigan yoshlarni boshqa yo'nalishlarga, nafi ko'proq bo'lgan, moddiy tomonlama foydasi ko'proq sohalarga va ishlarga chalg'itish o'rniga, boladagi qiziqish va ishtiyoqni to'g'ri yo'naltirib, qiziqishini yanada orttirib rivojlantirishimiz kerak. Axir rassomchilik bilan dunyoga tanilgan va havaskorlariga ega bo'lgan rassomlar oz emasku. Bunday yutuqlar uchun to'g'ri yo'naltirish, qulay sharoit va qiziqish bo'lsa bas. Bugungi kunda o'quvchi kelajakda shifokor, ishchi, xizmatchi, dizayner, muhandis, o'qituvchi yoki boshqa biron bir sohani yaratuvchisi bo'ladi va ularning har biri uchun rasm chizish, undan foydalanishi lozim bo'ladi.

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НА УРКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

*Мухаммадиева Зарина Баходировна,
доцент кафедры изобразительного искусства и инженерной графики
Термезский государственный университет*

Аннотация: Вместо того, чтобы отвлекать молодежь, интересующуюся изобразительным искусством, на другие направления, на более полезные и материально выгодные области и занятия, правильно направляя интерес и увлеченность ребенка, нужно дальше развивать их интерес. Ведь есть много художников, которые известны миру своей живописью и имеют поклонников. Для таких достижений достаточно иметь правильное руководство, благоприятные условия и интерес. Сегодня студент будет врачом, рабочим, клерком, дизайнером, инженером, учителем или создателем любой другой области в будущем, и для каждого из них необходимо будет рисовать и использовать его. искусств вместо того, чтобы отвлекать молодежь на другие направления, в более доходные и материально выгодные области и профессии, следует правильно направлять интерес и увлеченность ребенка и далее развивать его интерес. Ведь есть много художников, которые известны миру своей живописью и имеют поклонников. Для таких достижений достаточно иметь правильное руководство, благоприятные условия и интерес. Сегодня ученик станет врачом, рабочим, слугой, конструктором, инженером, учителем или творцом любой другой области в будущем, и для каждого из них будет необходимо рисовать и пользоваться им.

METHODOLOGY FOR FORMING STUDENTS' CREATIVE COMPETENCE IN FINE ARTS LESSONS

*Muhammadiyah Zarina Bahodirovna,
Termiz State University is an associate professor of the Department of Fine Arts
and Engineering Graphics*

Abstract: Instead of diverting young people who are interested in visual arts to other directions, to more useful and materially beneficial areas and jobs, by properly directing the interest and enthusiasm of the child, we need to further develop their

interest. After all, there are many artists who are known to the world for their painting and have fans. It is enough to have the right guidance, favorable conditions and interest for such achievements. Today, the student will be a doctor, worker, clerk, designer, engineer, teacher or creator of any other field in the future, and for each of them, it will be necessary to draw and use it. Abstract: Those interested in visual arts instead of diverting young people to other directions, to more profitable and materially beneficial areas and jobs, we should properly direct the child's interest and enthusiasm and further develop his interest. After all, there are many artists who are known to the world for their painting and have fans. It is enough to have the right guidance, favorable conditions and interest for such achievements. Today, the student will become a doctor, worker, servant, designer, engineer, teacher or creator of any other field in the future, and for each of them, drawing and using it will be necessary.

San'at olami keng qamrovli, juda turli sohalar va tarixga boy hisoblanadi. Masalan, rassomchilik, qo'shiqchilik, kino, me'morchilik va hokazo. Insonlarni ilhomlantirib, ish qilishiga undaydigan narsa san'at turlari hisoblanadi. Yer yuzidagi har bir kishi san'at atamasini yaxshi biladi va hozirgi kunda kundalik hayotimizda ham faol ishlatib kelamiz. Ammo barchani ham san'atning aslida nima ekanligi unchalik qiziqitirmaydi. San'at hayotimizda juda katta rol o'ynaydi. Shu bilan birga, u bizni muhim muammolar va atrofimizda sodir bo'layotgan narsalar haqida o'ylashga majbur qiladi, san'at esa inson ongini hayajonlantiradi va bizni befarq qoldirmaydi. San'at voqelikning obrazli aksidir, uning asosiy maqsadi insonni go'zal, hissiy, qiziqarli va go'zal, ba'zida esa, hatto tushunarsiz va ziddiyatli narsalar bilan tanishtiradi. Bu fikrga qo'shilish yoki qo'shilmasligimiz mumkin, chunki har bir insonning bu dunyoga o'z qarashi bor, to'g'ri yoki noto'g'ri fikr yo'q. Qancha odam, shuncha fikr.

San'atning eng qadimiy va keng tarqalgan turlaridan biri-tasviriy san'atdir. Birinchi rasm asarlari qadimgi davrlarga tegishli bo'lgan, ular qadimgi odamlar g'orlarining devorlarida topilgan va juda ham qadimiy hisoblangan. Qadimda gaplashish nutqi yaxshi rivojlanmagan vaqtlarda, qadimgi odamlar fikrini bayon etish uchun toshlarga, yerlarga rasmlar chizib, fikrlarini tushuntirishgan. Bundan ma'lumki, tasviriy san'at juda qadimdan mavjud bo'lgan.

Hozirgi kunga kelib, zamonaviy o'qituvchi yoshlarni bilim, malaka va ko'nikmalarini asosan dars davomida shakllantirib, amalga oshirishi lozim. Bolalar o'rta maktabga kirganlarida, ko'p o'qituvchilar ijodkorlikka yetarlicha e'tibor bermaydilar. Bunday holatda ko'plab ota-onalar bolalarini maxsus san'at maktablariga yuborishadi. U yerda esa bolalarga yangi narsalarni o'rganish qobiliyati, san'atga qiziqish, ijod qilish va mehribon inson bo'lish qobiliyati o'rgatiladi. Mening fikrimcha, agar har bir maktab o'qituvchisi rasm chizishni bilganda edi, ular dars berishda yuksak samaralarga erishardi, dars mashg'ulotlarini o'zlashtirish ham o'quvchi uchun juda oson va yengil bo'lardi, hatto o'zlashtirishi past o'quvchini bo'lishi ancha qiyin bo'lardi. Shularga ko'ra, bugungi maktab o'quvchilariga badiiy bilim va malaka berishga katta e'tibor berish lozim.

Tasviriy san'at darslari asosan, san'atni va borliqni estetik idrok qilish yo'llarini o'zlashtiradi. Bu fan orqali o'quvchilarning fikrlash qobiliyati, ko'rish xotirasi, estetik hissiyotlari hamda asosiy ijodiy tafakkuri rivojlanib boradi. Dars jarayonida yangicha zamonaviy interfaol usullar va texnologiyalardan foydalangan holda, ularning faolligini oshirish lozim. Dars jarayonida qo'llaniladigan interfaol usullarini tanlashda avvalambor, fanning xususiyatini hisobga olish kerak. Dars davomidagi oddiy qoida shuki, nazariy darsning dastlabki 20 daqiqasida o'quvchilarga yangi

bilimlarni berish amalga oshiriladi, keyin esa bahs-munozara, kichik guruhlarda ishlash va boshqa shu kabi noan'anaviy metodlarni amalga oshirish orqali berilgan bilim mustahkamlanishi lozim. Har qanday holatda ham nazariy dars jarayonida, masalan, ma'ruza 20 daqiqadan oshmasligi kerak. Chunki o'rganishning dastlabki 20 daqiqasi eng samarali, 30 daqiqadan keyin esa o'rganishni davom ettirish motivatsiyasi tezda pasaya boshlaydi. Tasviriy san'at darslarini samarali va qiziqarli olib borish uchun o'qituvchi avvalambor kreativ bo'lishi, interfaol usullar va texnologiyalardan o'z o'rnida foydalanib bilishi kerak. Masalan, tasviriy san'at fanidan "Dizayn san'ati" mavzusini tushuntirishda, o'qituvchi nafaqat o'zbek, balki chet ellik rassomlarning ijodiy ishlaridan, hamda o'qituvchi o'zining kompozitsiya (lot.compositio-tuzish, ijob qilish, g'oya) ishlaridan ham namuna sifatida ko'rsatishi, bu o'quvchilarning bilim, malaka va ko'nikmalarini asosan dars davomida shakllantirib, hamda ularni yaxshiroq taassurotga ega bo'lishlari va ijodiy qobiliyatlarini o'stirishga yordam beradi



1.1-rasm. Dizayn san'ati

Tasviriy san'atda o'quvchilarga nafaqat nazariy jihatidan balki, amaliy jihatidan ko'roq tabiat qo'ynida o'tkazishlari, muzeylarga sayohat uyushtirib turish va albatta ko'proq rasm chizib, yangicha kompozitsiya yaratish, bu o'quvchilarga katta ijodiy imkoniyat va ozuqa beradi. Iloji boricha, har bir yangi mavzuni ko'rgazmali qurollar, hayotiy misollar, fanlararo integratsiyalash orqali tushuntirish ham bu past o'zlashtiruvchi o'quvchilarning yaxshiroq tushunish imkoniyati va shu fanga nisbatan qiziqishini yana ko'proq oshiradi.

Tasviriy san'atga qiziqadigan yoshlarni boshqa yo'nalishlarga, nafi ko'proq bo'lgan, moddiy tomonlama foydasi ko'proq sohalarga va ishlarga chalg'itish o'rniga, boladagi qiziqish va ishtiyoqni to'g'ri yo'naltirib, qiziqishini yanada orttirib rivojlantirishimiz kerak. Axir rassomchilik bilan dunyoga tanilgan va havaskorlariga ega bo'lgan rassomlar oz emasku. Bunday yutuqlar uchun to'g'ri yo'naltirish, qulay sharoit va qiziqish bo'lsa bas. Bir mashhur faylasuf, ancha yillar oldin, - "Qaysi bir mamlakatda rasm chizishni o'qish-yozish kabi bilsalar edi, bu mamlakat barcha sohalarda har qanday mamlakatni quvib yetadi va ortda qoldiradi" degan edi. Bugungi kunda o'quvchi kelajakda shifokor, ishchi, xizmatchi, dizayner, muhandis, o'qituvchi yoki boshqa biron bir sohani yaratuvchisi bo'ladi va ularning har biri uchun rasm chizish, undan foydalanishi lozim bo'ladi. Chunki har qanday oddiy, asbob-texnika vositalarini ishlatish va ularni sozlash uchun ham grafik bilim va malakalar kerak bo'ladi. Shu boisdan, har bir kishi rasm chizishni, grafik tasvirlarini bilishi maqsadga muvofiqdir.

Borliqni kuzatar ekanmiz, bizni qurshab turgan olam turli-tuman ranglardan iborat ekanligini ko'rib hayratga tushamiz. "Bu ranglarda qanchalik ma'no yotadi?"- deb o'ylashga tolasan kishi. Ajdodlarimiz ham tabiatning shu sirli olamiga hayratga tushib, asrlar davomida uni o'rganib kelishgan. Har bir rang bir olam ma'noni anglatadi. "Nima uchun tabiat aynan yashil rangda yaratilgan? Sababi nimada? Agar tabiat sariq yoki qizil rangda bo'lsa qanday ma'noni anglatgan bo'lar edi? Qaysi ranglar inson kayfiyatini ko'taradi?"

Qay biri ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatadi? Inson yoki hayvonlarning ranglari orqali ular salomatligini aniqlasa bo'ladimi?". Yirik olimlar tomonidan rang tufayli ramziy ma'noda "so'zlashish" ranglar vositasida insonlarni tarbiyalash, davolash, ranglar jilg'asi orqali falsafiy fikr yuritish, rang orqali insonlarning ichki dunyosini anglash va boshqa masalalarni ijobiy hal etishdagi mavqeyi haqida tadqiqotlar olib borilmoqda. Asrlar davomida ajdodlarimiz, fan arboblari muayyan darajada ilmiy-tadqiqot ishlarini, tajribalarni ham o'tkazib kelishmoqda.

Shuning uchun ham san'at olami keng qamrovli, juda turli sohalar va tarixga boy hisoblanadi. Insonlarni ilhomlantirib, ish qilishiga undaydigan narsa san'at va uning turlari hisoblanadi.

Tasviriy san'atni o'qitishda g'oyat murakkab jarayonlar sodir bo'ladiki, bu davrda o'qituvchi bir necha metod va uslublardan foydalanadi. Zamonaviy o'qituvchi yoshlarni bilim, malaka va ko'nikmalarini asosan dars davomida shakllantirib amalga oshirishimiz lozim. Dars jarayonida yangicha zamonaviy interfaol usullar va texnologiyalardan foydalangan holda ularning faolligini oshirish lozim. Tasviriy san'at darslarida o'quvchilarda ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda fanlararo aloqadorlik printsipidan foydalanish ham yaxshi samara beradi. Tasviriy san'at darslarini samarali va qiziqarli olib borish uchun o'qituvchi avvalambor kreativ bo'lishi, interfaol usullar va texnologiyalardan o'z o'rnida foydalanib bilishi kerak. Avvalo, o'qituvchi o'quvchilarni yangi darsga, yangi o'quv materialiga olib kirishi, tayyorlashi uchun yangi pedagogik texnologiyaning motivatsiya deb ataladigan didaktik jarayonidan foydalanishi kerak.

Yuqorida aytib o'tilganidek, tasviriy san'at darslarida o'quvchilar ijodiy faolligini rivojlantirishda fanlararo aloqadorlik usullaridan foydalanish ham yaxshi samara beradi. O'rganilayotgan mavzu bo'yicha bir nechta fanlar bilan, masalan: musiqa, texnologiya, tarix, adabiyot, informatika, (masalan musiqa asarlarini eshitib rasm ishlash, tasviriy san'at va musiqa o'rtasida aloqa o'rnatish), adabiyot (she'riy satrlar o'qish, topishmoq, ertak, illyustratsiyalar chizish), tarix (san'at asarlari yaratilishini o'rganish, tarixiy voqealar, mavzuli voqeaband mavzularni o'rganishda jangler tasviri va hokazo), texnologiya (o'yinchoqlar, kelgusida naqsh ishlash uchun idishlar uchun idishlar, qutichalar yasash), informatika fanlari bilan bog'liq grafik o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Tasviriy san'atni o'qitish texnologiyasida asosiy o'rinni uni o'qitish didaktikasi va metodikasi egallaydi. Chunki metodika va didaktika maktab tasviriy san'atidan o'quvchilarga bilim-malaka berishning eng asosiy va oxirgi pedagogik usuli sanaladi.

O'quvchilarga bilim-malaka berishni eng osonlashtiradigan vosita-bu ko'rgazmalar vositasida o'qitishdir. Tasviriy san'atni o'qitishda ko'rgazmalilik prinsipi boshqa barcha o'quv fanlaridan ko'ra ahamiyatli va samarali bo'lib xizmat qiladi. Tasviriy san'atni o'qitishda ko'rgazmalilik prinsipi boshqa barcha o'quv fanlaridan ko'ra ahamiyatli va samarali bo'lib xizmat qiladi.

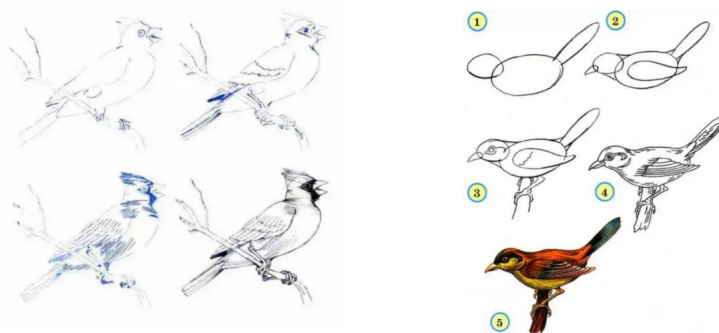
Tasviriy san'at darslarining hamma turdagi dars mashg'ulotlarining mavzulari birgina emas, bir necha ko'rgazma bo'lishini talab qiladi. Masalan, "Qush rasmini

chizish” mavzusi bo’yicha o’tkaziladigan dars mashg’uloti uchun, eng avval, biron-bir qushning tulumu bo’lishi, uning 3-4 bosqichda ishlangan tayyor rasmini, so’ngra o’qituvchining o’zi sinf doskasida qushning to’la va bosqich asosida ishlangan tasvirini ko’rsatishi talab qilinadi. (1.2-rasm) Yoki boshqa mavzularda (natyurmort, manzara va h.k) ham shu usulni ko’rsatish mumkin. (1.3-rasm)

O’qituvchining o’z qo’li bilan tayyorlagan ko’rgazma materiali va sinf doskasida dars materialini bayon etish davrida yaratiladigan, chizib ko’rsatiladigan rasmlari, ko’rgazma materialining eng faol va eng samaralisi bo’lib hisoblanadi.

Shu boisdan tasviriy san’at fani o’qituvchisi sinf doskasida juda chiroyli ishlay olishi, uning chizgan rasm-tasvirlari, yozuvlari qoyil qoladigan darajada bo’lishi bilan birga, o’qituvchi har qanday mazmundagi kompozitsiyani juda osonlik bilan, juda chiroyli ishlashi va dars jarayonida sinf doskasida chizayotgan rasmi og’zaki bayoni bilan bevosita bog’lanib borishi lozim. Bunday holat o’quvchilarning diqqatini o’ziga tortib, uning barqarorligini ham ta’minlaydi. Shuningdek, o’quvchilarning o’qituvchiga bo’lgan hurmat-e’tibori va hatto rassomchilik kasbiga bo’lgan mehr-muhabbati ham orta boradi.

1.2-rasm. Qush rasmini chizish bosqichlari



1.3-rasm. Natyurmort va manzara rasmini chizish bosqichlari



Shuni aytish joizki, tasviriy san’at fanini ko’rgazmasiz o’qitish mumkin emas. Tasviriy san’atning qaysi bir turidan qat’i nazar, o’quvchilar ham nazariy, ham amaliy bilim-malakalar oladilar va hatto ularni kelajak faoliyatlarida qo’llash, ulardan foydalanish bo’yicha ham amaliy tushunchalar va yo’l-yo’riqlar oladilar. Lekin buning uchun ham tasviriy san’at nazariyasini, amaliyotini va uni o’qitish metodikasini juda yaxshi biladigan ijodkor va yuqori malakali tasviriy san’at o’qituvchisi ish yuritishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati

1. S.Bulatov. O'zbek xalq amaliy bezak san'ati. Toshkent-1991 yil.
2. M. Pritsa «Toshkent ganchkorligi» Badiiy adabiyotlar nashriyoti. 1960 yil.
3. S.Bulatov. O'zbekiston san'ati tarixi. Toshkent 1991 yil.
4. T.Abdullayev XIX-XX asrlarda O'zbekiston kandakorlik san'ati. Toshkent 1994.
5. R.Xasanov. Amaliy bezak san'ati metodikasi. Toshkent 2003 yil.
6. D.Mamatov «Kompyuter grafikasi» Durdona nashriyoti, B. 2020.-172.
7. Mamatov D. Projects of making clay and plastic toys in pre-school education //Theoretical & Applied Science. – 2019. – №. 9. – C. 281-285.